
ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ГОЛОВНИЙ ОРІЄНТИР ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Виступ академіка НАН України С.П. Павлюка

Звітна доповідь президента НАН України свідчить, що в українській державі, уряд якої перманентно створює для суспільства напругу в усіх сферах буття, Національна академія наук, як цілісний організм, функціонує злагоджено і ритмічно, дивуючи самих себе і навіть науковий світ винятковими творчими здобутками, беручи до уваги факт хронічного недофінансування наукової галузі. Ще одна неадекватність урядових структур держави полягає в тому, що не створено умов, за яких суспільство було б рецесивним, могло б за своїти наукові ідеї і винаходи як ноу-хау в різних життєвонеобхідних сферах, які б реально забезпечили економіко-фінансову стабільність в Україні. Не треба дурити людей високопарною фразеологією на подобу — реформи, покращення життя вже сьогодні, подолання корупції і таке інше.

У системі Академії наук лише завдяки невтомності, дивовижній науковій проникливості, досвіду і виключній взаємодивності й повазі президента НАН України академіка Бориса Євгеновича Патона сформовано склад учених виняткової наукової культури, багато з яких сьогодні, на жаль, подаються в чумацькі мандри за кордон для реалізації своїх ідей і свого інтелекту. Цей разючий приклад наводить на думку, що державою керують політики, яким байдуже, чим засівати ріллю — високопробним зерном чи попросту половиною. Хіба не така трагедія спіткала українську освіту, культуру (але, на щастя, не науку, бо маємо свій самоврядний уряд на чолі з президентом Патоном), які функціонують на межі самовиживання, ба більше, відбуваєть-

ся агресивна інвазія чужинецького матеріалу, вихолощення свого, національно-традиційного. Академічні інститути гуманітарно-суспільствознавчого блоку з належною відповідальністю об'єктивно розкривають пласти історичної долі українців, духовно-культурні набуток, світоглядно-пізнавальні навички, а міністр освіти Табачник силкується ввести кремлівську цензуру в освітню сферу, ігноруючи наукові висновки достойних українських учених, моделюючи спільну підготовку підручників авторами з кількох держав.

Учені з різних наукових сфер, які уважно вивчають стан сучасного українського міста (а міста — це серцевина, через яку фокусується майбутнє держави — не тільки економічна, але й насамперед етико-моральна, духовно-культурна перспектива), з великою тривогою вдивляються у завтрашній день України. Вдумайтесь, ефект живого українського побутування в містах знизився до порогу омертвіння — лише 3–7%, тоді як визначений ученими рівень для повноцінного розвитку повинен сягнути хоч би 40%. Це правда, що українські міста ще з давнього княжого часу охоче приймали чимало іноетнічного ремісничого і купецького люду. З утратою державної незалежності України насичення її міст чужинцями стало цілеспрямованою політикою поневолювачів з метою витіснення туземців із впливових сфер економічного й суспільно-управлінського життя.

Взагалі феномен українського міста нам конче треба глибоко дослідити і пізнати. Тоді перед нашими очима відкриється багато

невідомого і загадкового. Так, скажімо, перечитавши проникливу фундаментальну монографію японського вченого Гіроакі Куромія «Свобода і терор у Донбасі. Українсько-російське прикордоння, 1870–1990-ті роки», усвідомлюємо не випадковість, а закономірність появи таких уродженців і вихованців Донбасу й Донецька, як Володимир Сосюра, Іван Дзюба і Василь Стус, генну пов'язаність їхнього пристрасного крику «Любіть Україну!» з духом відвічної свободолюбної стихії цього козацького краю.

Особливої уваги й підтримки на нинішньому етапі історії потребують тенденції та явища культури, які творчо інтерпретують образною мовою й засобами новітнього мистецтва притаманні українському народові традиційні, сформовані впродовж століть духовні орієнтири, морально-етичні цінності, естетичні ідеали, які об'єктивно не втрачають значимості наріжних каменів людської цивілізації. Водночас саме таку перспективу розвитку нашої новітньої культури можна і треба дієво протиставити пропагованій у певних космополітичних колах свідомо зухвалій і явно карикатурній вульгаризації української культури, прораховано спрямованій на вихолощення її національного змісту.

Популяризація української культури повинна не лише орієнтуватися на внутрішню аудиторію, але й передбачати необхідне просування національного культурного продукту за межі держави шляхом розширення творчих контактів українських учених, митців із закордонними мистецькими, науковими центрами, підтримку їх участі в міжнародних наукових, мистецьких програмах, фестивалях, конкурсах, виставках. Важливим є також використання потенціалу закордонного українства.

У цьому напрямі має бути зорієнтована головним чином і українська гуманітарна наука, у тому числі народознавство, мистецтвознавство, фольклористика, філософія. Насущним завданням останніх є глибоке дослідження етнокультурних процесів в Україні новітнього часу, висвітлення тих реалій і явищ, які

ввійшли і входять у побут і культурну традицію сучасної України. Саме безетнічність породжує асоціальність, духовну спустошеність, цивілізаційну маргінальність.

Чекають поглибленого дослідницького розпрацювання й осмислення чимало теоретичних питань етнології і фольклористики стосовно сучасного бачення контурів їхнього предметного поля і врахування змін та модифікацій, які відбулися і відбуваються в різних ділянках народної культури і побуту, того, наскільки вони пов'язані з традиційністю, з національними джерелами і є залежними від новітніх глобалізаційних культурних впливів, набутих нових контекстуальних узалежнень.

Важливим є використання в розвитку регіонів культурних індустрій, що не тільки укріпить загальнонаціональну єдність, але й стане джерелом припливу інвестицій, створення робочих місць, активізації культурного життя, розширення доступу до надбань культури в малих містах і селах української держави. Необхідно забезпечити державну підтримку місцевих краєзнавчих, історичних, меморіальних музеїв у селах і містечках, створення нових аналогічних інституцій. Не менш важливою є проблема діяльності центрів народного мистецтва та художніх промислів, які практично зруйновані за останні роки.

Ще одна надто вагома проблема. Соціокультурні трансформації кінця ХХ – початку ХХІ ст. у світі в цілому та в Україні зокрема формують нове обличчя української трудової міграції. На нинішньому етапі розвитку нашого суспільства масова еміграція українців на роботу до інших держав є соціальною реальністю, цілком відмінною від колишньої радянської, коли тоталітарний режим позбавляв людину права вільного пересування поза межами країни. Ситуація сьогодні ускладнюється тим, що зовнішня трудова міграція українців є перманентно змінюваною реальністю, тож вважаємо за необхідне здійснювати пошук адекватного теоретико-методологічного інструментарію для визначення її як етносоціального проце-

су в цілому та виведення певної послідовності через виокремлення феноменів, що його утворюють, зокрема.

Таким чином, динаміка зовнішньої трудової міграції українців початку тисячоліття постає як фантом українського сьогодення, поєднуючи в собі вже доконану дійсність та інституційну невизначеність, неусталеність на загальносуспільному рівні, а отже, є міфологізованою, що «нависає» над соціумом викликом без відповіді. З іншого боку, вважаємо недостатнім рівень інтеграції наукових підходів до вивчення динаміки зовнішньої трудової міграції як етносоціального і етнокультурного процесу.

Водночас багатовимірність сучасної міграції актуалізує потребу в пошуку методів, базованих на міждисциплінарному синтезі, із залученням інструментарію не лише історії (етнології), але й інших соціогуманітарних (соціологія, право, політологія тощо) і прикладних (прикладна математика, статистика) дисциплін.

Щоб реанімувати ситуацію гуртування суспільства навколо ідей розвитку, а також

української ідентичності, потрібно, на наш погляд: розробити стратегію націокультурної політики; реально поглибити присутність української культури в міському середовищі, підкріпивши анемічні, безсилі українські інформаційні потоки; надати соціопrestiжного статусу українському інформаційному продуктові; забезпечити державне сприяння у формуванні модернізованої інфраструктури для представлення української культури у світовій цивілізації (теле-, відеоіндустрії, шоу-бізнесі, сфері розваг, кінематографі, молодіжних журналах тощо).

Дуже потрібним і важливим є те, щоб сучасні вчені усвідомили, що мають справу не з чимось віджилим, а з реальністю, яка при своїй масштабній історичній глибині і традиції не перестає бути, розвиватися і функціонувати. З реальністю, яка і тепер здатна жити загальноукраїнський культурний процес неповторними елементами національної своєрідності і захистити його від втрати своєї ідентичності в сучасному інтеграційному культурному поступі.